

Y. M. Vizitiv

THE NATIONAL-CULTURAL LIFE OF MOLDOVAN COMMUNITY IN UKRAINE

Rivne State University of Humanities
Plastova St, 31, Rivne, 33028, Ukraine

Vizitiv Yulia Mykolayivna, PhD in History, Assistant Professor of the Department of the History of Ukraine, e-mail: vizitiv@mail.ru

ABSTRACT

This article analyses the life of Moldovan community in Ukraine. It was described the educational sphere for the Moldovans in our country. According to a number of legislative acts of the Ukrainian state, they begin to be implemented on the link of the pre-school education, and include junior, middle and high school. There exist conditions for Ukrainian Moldovans to receive the education by native language at schools. A number of higher education institutions providing vocational training teachers of Moldovan language.

In this article explored the directions of the activity of the Moldovan diaspora of Ukraine through the media. Through the Print Media, Television and Radio the information was detected and analyzed. Examined the realization of the TV-and-radio communications projects in Odesa and Chernivtsi districts, where lives the most numerous group of Moldovans.

It is completed with a list of modern national-cultural associations and amateur groups that work for amusement of the cultural needs of the Moldovan diaspora in Ukraine.

Key words: *Ukraine; Moldovans; Moldovan Language; Education; Mass-Media; Culture.*

Упродовж віків Україна була багатонаціональною державою, такою вона залишається і сьогодні. На її теренах проживають представники понад ста тридцяти національностей і ця цифра продовжує інтенсивно зростати у зв'язку зі збільшенням групи новітніх етнічних меншин. У результаті обличчя сучасного культурного соціуму України є конгломератом багатьох національних культур, які різною мірою в умовах глобалізації та історичної асиміляції намагаються акумулювати в собі досвід збереження національної і культурної ідентичності. Успішному вирішенню проблем регулювання міжетнічних взаємин сприяє імплементація та впровадження ряду законодавчих норм України та світу.

Логічно, що такий стан речей вимагає ретельного збору, вивчення, опрацювання, систематизації фактів, проявів, свідчень життєдіяльності діаспор. На окрему увагу заслуговує українсько-молдовське співжиття. Історія молдовської діаспори в Україні все ще потребує деталізованого вивчення. Це обумовлене необхідністю перегляду ряду концепцій, що побутували в минулому столітті; позбавленні ідеологічних нашарувань, залишених радянською історіографією; а також потребою оцінки досвіду співжиття титульної нації з молдовською меншиною в ХХІ ст. Не достатньо розкритою є проблема наукового висвітлення стану сучасних традицій, можливостей задоволення та реалізації освітніх прагнень молдован України [3; 9; 13; 14; 22]. Слід звернути увагу і на той факт, що нерідко молдован як в популярній, публіцистичній, так і в науковій літературі отожднюють з румунами, приписуючи здобутки однієї діаспори іншій [9; 17, с. 170–176; 18].

Відповідно з вищесказаного впливає актуальність і новизна проблеми даного наукового дослідження. Об'єктом вивчення є молдовська діаспора в Україні у ХХІ столітті. Предметом — реалізація національних потреб в освітньому просторі, через ЗМІ та діяльність культурних товариств. У процесі дослідження необхідно розв'язати наступні завдання: відстежити міграційні тенденції молдован України; проаналізувати освітні можливості молдовською мовою; розкрити діяльність масмедіа молдовською мовою в Україні; систематизувати розрізнені дані про роботу національних молдовських товариств та охарактеризувати їхню активність.

Молдовани належать до групи класичних національних меншин, тобто здавна мешкають на землях України. Вперше їх присутність фіксується в документах ХІІІ–ХІV ст. Протягом століть вони постійно долучалися до перебігу історичних подій на українських теренах, роблячи свій внесок у розбудову політики, економіки, культури.

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., в Україні проживають 258618 молдован, що становить 0,5 % від загальної кількості населення України. Це третя за чисельністю національна меншина України. З часу попереднього перепису 1989 р., проведеного в УРСР, число молдован зменшилося на 83882 особи. Згідно з даними перепису 2001 р. та

інформацією міграційних паспортів Державної міграційної служби України, перше місце за чисельністю належить Одеській області (123 751), друге — Чернівецькій (67 225), третє — Миколаївській (13 171), четверте — Кіровоградській (8 274), далі в порядку спадання йдуть області — Донецька (7 171), АР Крим і Севастополь (4 562), Дніпропетровська (4 398), Луганська (3 252), Вінницька (2 944), Полтавська (2 562), Запорізька (2 476), Харківська (2 462), м. Київ (1 927), Черкаська (1 617), Київська (1 515), Житомирська (1 425), Хмельницька (1 353), Львівська (781), Сумська (778), Чернігівська (700), Івано-Франківська (557), Закарпатська (516), Рівненська (364), Тернопільська (356), Волинська (303).

Молдовани України рідною мовою назвали молдовську — 70 %, російську — 17,6 %, українську — 10,7 %, іншу — 1,7 %. Меншина є однією з найменш урбанізованих численних етносів України (міське населення становить — 27 %) [1; 7; 8, с. 130; 11, с. 171–172; 16]. При опрацюванні вищевказаної інформації варто зважувати на похибки, пов'язані з природними коливаннями чисельності населення; також слід розуміти, що значна маса іммігрантів не стає на реєстрацію в органах Державної митної служби України (далі ДМС України), посольствах і консульствах, крім того, одним з визначальних чинників є відторгнення Криму та проведення антитерористичної операції на Сході України.

Президент України, Уряд та Міністерство освіти і науки України (далі МОН України) створюють необхідні умови для задоволення культурно-освітніх та духовних потреб громадян молдовської національності. За роки незалежності України сформовано законодавче поле освітянської галузі, розроблено нормативно-правову базу для розвитку національної системи освіти. Правовою основою формування державної політики щодо забезпечення прав національних меншин, зокрема в галузі освіти, є Закони України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» і т. д. Таким чином, в освітній системі передбачена можливість надання дошкільної, початкової, повної середньої освіти молдовською мовою для дітей з тих сімей, які цього бажають. Відповідними наказами міністерства визначено, що для абітурієн-

тів, які здобували повну загальну середню освіту молдовською мовою, за їхнім бажанням тести зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України, перекладаються мовою навчання (за винятком тестів з української мови і літератури та іноземних мов).

До останнього часу в Україні функціонувало шістнадцять дошкільних навчальних закладів з навчанням та вихованням молдовською мовою (виховується понад 1 000 дітей), шість загальноосвітніх навчальних закладів (далі ЗОНЗ) з навчанням молдовською мовою, шість ЗОНЗ з молдовською та українською мовами навчання, один ЗОНЗ з молдовською та російською мовами навчання. Якщо проаналізувати динаміку кількості учнів за молдовською мовою навчання з 2001 по 2011 навчальний рік, то простежується зростання частки школярів, які навчалися цією мовою. Проте з 2012–2013 н.р. відзначається уповільнення процесу [10; 12]. Молдовська мова вивчається також у культурно-освітніх центрах та недільних школах.

Перехід у Молдові з кирилиці на латиницю відобразився і на стані освіти носіїв мови в Україні. Поступово проблема ідентифікації молдовської мови, як самостійної на території Молдови, породила ряд проблем і на теренах України. У часи побутування в Молдові кирилиці, — в Україні розроблялися відповідні навчальні плани: «Навчальний план загальноосвітньої школи з молдовською мовою навчання». В Україні з 1992 р. розпочався перехід шкіл з молдовським складом учнів на навчально-методичне забезпечення, в основу якого покладена латинська графіка, що було зумовлено відповідним процесом у школах республіки Молдова в 1991 р. Підручники з мови та літератури шкіл Молдови стали називатися «Румунська мова» та «Румунська література». Мову друкування підручників було названо румунською, як результат визнання молдовської мови одним з діалектів румунської. Цими підручниками почали користуватися і в українських школах з молдовською мовою викладання [20].

Починаючи з 1998 р., враховуючи запити і пропозиції громадських організацій, зокрема Одеської обласної національно-культурної молдовської асоціації «Лучаферул» та педагогічних колективів, визначення Конституцією Молдови молдовської

ченні та радіо молдовською мовою. Так, виходить щотижнева культурно-мистецька програма «Плаю натал», у якій висвітлюється суспільне, культурне життя етнічних молдован, що проживають на Одещині. Додаткову інформацію про молдовський етнос можна отримати і з телевізійної програми «Багатобарвна Одещина», присвяченої демонстрації етнокультурних традицій національних меншин Одещини, аналізу діяльності Асоціації національно-культурних товариств Одеської області.

На хвилях державного радіо молдовською мовою звучить щотижнева інформаційно-публіцистична передача — «Актуалітець», яка доносить до загалу новини з життя молдован і румун Одещини. З палітрою творчих доробків національних меншин, фольклором знайомить передача «Гроно». Серед музичних програм — «Феліцитаре» — передача за листами слухачів молдовської діаспори [4].

На Чернівецькій ДТРК запущено п'ять проектів, які позиціонують себе як румуномовні. Серед них: «Новини»/«Noutat» — інформаційна програма про економічні, суспільно-політичні події області (фактично це переклад ідентичної програми з української мови); «Вечірня студія»/«Studioul de seara» — програма прямого ефіру, присвячена висвітленню широкого спектру актуальних подій; «На музичній хвилі»/«La fantana dogului» — переслідує мету відродження, збереження та розвитку національно-духовної спадщини; «Долі жіночі»/«Povestea mea» — теленариси про буковинських жінок; «Одвічні цінності»/«Comori ale credintei» — програма за участі спеціалістів з історії та релігієзнавства [27]. Слід відмітити, що на Чернівецьчині румунська меншина значно потужніша, ніж молдовська.

Таким чином, молдовська діаспора все ще на шляху повноцінного регіонального задоволення інформаційних потреб своєї національної меншини рідною мовою. Варто відмітити, що Україна створила всі необхідні умови для забезпечення можливостей належної реалізації конституційного права молдован на інформацію в Україні.

Для задоволення культурних запитів молдовської національної спільноти в Україні працює, за неповними даними, близько 50 національно-культурних товариств та аматорських колективів. Через комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників

одні з них припиняють діяльність, інші, завдяки ентузіастам, постають. Офіційно зареєстровані об'єднання молдовської меншини групуються наступним чином: всеукраїнські: Всеукраїнське товариство молдовської культури (м. Чернівці), ВНКМА (м. Одеса); регіональні: Громадська організація «Ізмаїльське регіональне молдовське культурно-освітнє товариство» (Одеська обл.); обласні: Обласний християнсько-демократичний альянс молдован (м. Ізмаїл Одеської обл.), Обласне товариство молдовської культури (м. Миколаїв); міські: Одеське молдовське молодіжне товариство, Білгород-Дністровське молдовське культурно-освітнє товариство (Одеська обл.), Чернівецьке міське товариство молдовської культури, Молдовське національно-культурне товариство «Прімавера» (м. Кривий Ріг), Молдовське культурне товариство (м. Київ); міжрайонні: Міжрайонне товариство молдовської культури Буковини (Чернівецька обл.); районні: Районне молдовське товариство «Лучаферул», Молдовське національно-культурне товариство «Ізвор» (м. Рені), Районне молдовське товариство, Кілійське районне товариство молдовської культури, Татарбунарське районне товариство молдовської культури, Саратське районне товариство молдовської культури (Одеська обл.), Молдовська асоціація (Кіровоградська обл.) [7; 8, с.130; 16; 19; 20].

При міських і сільських будинках культури активно працюють аматорські самодіяльні оркестри народних інструментів, танцювальні колективи, вокально-хорові гуртки, які регулярно демонструють свою майстерність на вже традиційних міжнародних фестивалях молдовської культури «Мерцішор», «Стругураш», «Різдвяні зустрічі», «Свято молдовського вина» та інших, які проводяться на території Одеської та Чернівецької областей. Свої традиції представники етнічної спільноти молдован також демонструють на різдвяних та новорічних фестивалях румунських звичаїв «Флоріле далбе», фестивалі румунської культури «Ізвораш» та численних міжетнічних форумах і міжнародних фестивалях діаспор України. Починаючи з 2004 р. раз на два роки проводиться конгрес молдовської діаспори [15; 24; 26; 28; 30; 31].

Провідна роль серед молдовських громадських об'єднань належить ВНКМА, багато років очолюваній А. Фетеску. Асоціацію було засновано 25 червня 1998 р. з ініціативи Одеської

обласної національно-культурної молдовської асоціації «Луцаферул», яка працювала з 1993 р. Голова ВНКМА регулярно висвітлює сторінки життя молдовської меншини в засобах масмедіа як України, так і Молдови, звітує про надану Асоціацією допомогу у вирішенні соціальних, культурно-духовних та освітніх потреб молдован України, відстоює права молдовського державного національного етносу перед українською та світовою громадськістю [14; 18; 22].

Таким чином, відповідно до завдань державної етнічної політики України, на теренах нашої держави створюються необхідні умови для реалізації національно-культурних прав молдовської діаспори. Визначальними напрямками досягнення успіху є забезпечення можливості отримання освіти молдовською мовою; задоволення інформаційних потреб завдяки друкованим та аудіовізуальним ЗМІ; функціонування національно-культурних товариств для збереження етнічної самобутності молдован. Варто відмітити, що основні труднощі, з якими стикаються у національно-культурному просторі молдовани України, пов'язані з недостатнім фінансуванням, що є результатом політичних та економічних криз на теренах як України, так і Молдови.

Література та джерела

1. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. [Електронний ресурс] // Державна Служба статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrcensus.gov.ua>. — Дата звернення: 27.01.2016.
2. Всеукраїнська учнівська олімпіада з молдовської мови та літератури [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kiliya-rda.odessa.gov.ua>. — Дата звернення: 11.02.2016.
3. Г. Удовенко принял участие в презентации газеты «Луцаферул» [Електронний ресурс] // Ліга. Новості. — Режим доступу: <http://news.liga.net/news/old/217510-g-udovenko-prinyal-uchastie-v-prezentatsii-gazety-luchaferul.htm>. — Дата звернення: 11.12.2015.
4. Проекти радіо [Електронний ресурс] // Одеська державна телерадіокомпанія. — Режим доступу: <http://www.oodtrk.od.ua>. — Дата звернення: 11.12.2015.
5. Навчальні програми для 5–9, 10–11 та 10–12 класів шкіл з навчанням мовами національних меншин [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МОН України. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. — Дата звернення: 11.01.2016.
6. Молдовська мова для ЗОНЗ з молдовською мовою навчання [Електронний ресурс] // Osvita.ua. Видавництво «Плеяди»: веб-

- сайт. — Режим доступу: <http://www.osvita.ua>. — Дата звернення: 11.01.2016.
7. Етнічні громади Чернівецької області [Електронний ресурс] // Буковина толерантна: веб-сайт. — Режим доступу: http://buktolerance.com.ua/?page_id=182. — Дата звернення: 27.01.2016.
 8. Євтух В. Б. Етно-національна структура українського суспільства: довідник / В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова. — К.: Наукова думка, 2004.
 9. Ермолаева В. В. В Украине проживает больше четверти миллиона молдован [Електронний ресурс] / В. В. Ермолаева // Громадське радіо: веб-сайт. — Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadyanu-ukrayiny/v-ukraine-prozhivaet-bolshechetverti-milliona-moldavan?page=21>. — Дата звернення: 24.01.2016.
 10. Задоволення освітніх потреб представників національних меншин України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МОН України. — Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/694/zadovolennya-osvitnikh-potreb-predstavnikov-natsionalnikh-menshin-ukrajini/>. — Дата звернення: 11.12.2015.
 11. Заставний Ф. Д. Географія України: у 2 кн. / Ф. Д. Заставний. — Львів: Світ, 1994. — 472 с.
 12. Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МОН України. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. — Дата звернення: 15.02.2016.
 13. «Круглий стіл» з нагоди 10-річчя газети «Луцаферул» [Електронний ресурс] // Управління культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини. — Режим доступу: <http://culture.odessa.gov.ua/novosti/kruglij-stl-z-nagodi-10-rchchya-gazeti-luchaferul/>. — Дата звернення: 27.01.2016.
 14. Міжнародний Форум України (Пресс-реліз) [Електронний ресурс] // Права людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. — Режим доступу: <http://khpg.org/ru/index.php?id=977918920>. — Дата звернення: 26.01.2016.
 15. «Мерцішор» — традиційне свято молдован всіх жителів району [Електронний ресурс] // Портал Новоселиччини. — Режим доступу: <http://www.novoselica-rda.cv.ua>. — Дата звернення: 11.02.2016.
 16. Міграційні паспорти [Електронний ресурс] // Державна міграційна служба України: офіційний сайт. — Режим доступу: <http://www.dmsu.gov.ua>. — Дата звернення: 11.12.2015.
 17. Міронова І. С. Національні меншини України: навчально-методичний посібник / І. С. Міронова. — Миколаїв; Одеса: ТОВ Від, 2006. — 305 с.
 18. Молдаване на Украине — государствообразующий этнос: интервью А. Фетеску [Електронний ресурс] // Regnum. Информационное агенство: веб-сайт. — Режим доступу: <https://regnum.ru/news/1414721.html>. — Дата звернення: 20.01.2016.

19. Національно-культурні товариства Одеської області [Електронний ресурс] // Управління культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини. — Режим доступу: <http://www.culture.odessa.gov.ua>. — Дата звернення: 11.02.2016.
20. Овчаренко П. Д. Молдовани в Україні [Електронний ресурс] / П. Д. Овчаренко // Енциклопедія історії України. Т. 7 / Редкол.: В. А. Смолій. — К., 2010. — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?libid=5647>. — Дата звернення: 15.02.2016.
21. Олімпіада з молдовської мови [Електронний ресурс] // Дмитрівська ЗОШ І–ІІІ ст.: офіційний веб-сайт. — Режим доступу: http://dmitrivskazoch.ucoz.ua/index/navchalno_vikhovna_robota/0-8. — Дата звернення: 15.02.2016.
22. От имени украинских молдован [Електронний ресурс] // Международное агентство деловых новостей: веб-сайт. — Режим доступу: <http://madn.com.ua/151-ot-imeni-moldavan/>. — Дата звернення: 24.01.2016.
23. І Всеукраїнська учнівська олімпіада з мов і літератур національних меншин відбулася [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МОН України. — Режим доступу: http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/04/01/i-vseukrayinska-uchnivska-olimpiada-z-mov-i-literatur-nacjonalnih-menshin-%E2%80%9393-vidbulas!. — Дата звернення: 02.02.2016.
24. Праздники Закарпаття — день Святого Николая, Рождество... [Електронний ресурс] // Города и области Украины: справочник по Украине: веб-сайт. — Режим доступу: <http://ukrainian.su/prazdniki-ukrainyi/prazdniki-zakarpatya-den-svyatogo-nikolaya-rozhdestvo.html>. — Дата звернення: 11.02.2016.
25. Про проведення III та IV етапів всеукраїнських учнівських олімпіад з мов та літератур національних меншин України у 2014–2015 н. р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт МОН України. — Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/uchnivski-olimpiadi-ta-konkursi/>. — Дата звернення: 11.02.2016.
26. Різдвяні та новорічні румунські звичаї продемонстрували румуномовні творчі колективи на традиційному фестивалі «Флоріле далбе» [Електронний ресурс] // Чернівецька обласна державна адміністрація: офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.oda.cv.ua>. — Дата звернення: 11.02.2016.
27. Румуномовні проекти [Електронний ресурс] // Телерадіокомпанія «Буковина»: веб-сайт. — Режим доступу: http://www.bukodtrk.gov.ua/index.php?tab=svb_menu&url=149. — Дата звернення: 11.12.2015.
28. С днём рождения «Сперанца»... [Електронний ресурс] // Придунайские вести: веб-сайт. — Режим доступу: http://vestiizm.at.ua/2015/12_2015/145_146_3.jpg — Дата звернення: 11.02.2016.
29. Сербіна Ю. Проблеми національних меншин в прикордонних регіонах України, Молдови і Румунії [Електронний ресурс] / Ю. Сербіна. — Режим доступу: <http://vesnat.ru>. — Дата звернення: 10.12.2015.

30. Сучасний стан забезпечення національно-культурних потреб представників молдовського етносу в Україні [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1254/>. — Дата звернення: 15.02.2016.
31. У Чернівцях відбувся фестиваль різдвяних та новорічних румунських звичаїв «Флоріле далбе» [Електронний ресурс] // Чернівці Таймс: веб-сайт. — Режим доступу: <http://times.cv.ua/category/chernivtsi/page/1317/>. — Дата звернення: 11.02.2016.
32. Учнівська олімпіада з румунської (молдовської) мови і літератури [Електронний ресурс] // Ізмаїльський державний гуманітарний університет: веб-сайт. — Режим доступу: <http://idgu.edu.ua>. — Дата звернення: 11.02.2016.

REFERENCES

1. DERZHAVNA SLUZHBA STATYSTYKY UKRAYINY — STATE STATISTICS SERVICE OF UKRAINE (2001) *Vseukrainskyi perepys naseleння 2001 r. — The population census in 2001*. [Online]. Available from: <http://www.ukrcensus.gov.ua/>. [Accessed: 27/01/2016]. (In Ukrainian).
2. *Vseukrainska uchnivska olimpiada z moldovskoi movy ta literatury — Ukrainian pupil's contest from Moldovan language and literature*. [Online]. Available from: <http://kilija-rda.odessa.gov.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
3. *LIHA. Novosty — LEAGUE. News (2004)* H. Udovenko prynial uchastye v prezentatsyy hazety «Luchaferul» — H. Udovenko took part in the presentation of the newspaper «Luchaferul». [Online]. 3 February 2004. Available from: <http://www.liga.net/>. [Accessed: 11/12/2015]. (In Ukrainian).
4. ODES'KA DERZHAVNA TELERADIOKOMPANIYA — ODESSA STATE TV AND RADIO COMPANY (2015) *Proekty radio — Radio's Projects*. [Online]. Available from: <http://www.oodtrk.od.ua/>. [Accessed: 11/12/2015]. (In Ukrainian).
5. OFITSIYNYY SAYT MINISTERSTVA OSVITY I NAUKY UKRAYINY — OFFICIAL WEBSITE OF MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE (2016) *Navchalni prohramy dlia 5–9, 10–11 ta 10–12 klasiv shkil z navchanniam movamy nationalnykh menshyn — Training programs for 5–9, 10–11 and 10–12 classes of schools with minority languages*. [Online]. Available from: <http://www.mon.gov.ua/>. [Accessed: 11/01/2016]. (In Ukrainian).
6. OSVITA. UA. VYDAVNYTSTVO «PLEYADY» — OSVITA. UA. EDITION «PLEYADY» (2016) *«Moldovska mova dlia ZONZ z moldovskoiu movoiu navchannia» — «Moldovan language for schools with*

- education by Moldovan language». [Online]. Available from: <http://www.osvita.ua/>. [Accessed: 11/01/2016]. (In Ukrainian).
7. BUKOVYNA TOLERANTNA — BUCOVINA TOLERANT (2016) *Etnichni hromady Chernivetskoï oblasti — Chernivtsi region's ethnic communities*. [Online]. Available from: http://buktolerance.com.ua/?page_id=182/. [Accessed: 27/01/2016]. (In Ukrainian).
 8. YEVTUKH, V. B. et al. (2004) *Etno-natsionalna struktura ukrainskoho suspilstva. Dovidnyk — Ethno-national structure of Ukrainian society*. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukrainian).
 9. ERMOLAEVA, V. V. (2014) V Ukraïne prozhyvaet bolshe chetverty myllyona moldovan — More than four millions Moldovans live in Ukraine. *Hromads'ke radio — Public radio*. [Online]. 4 November. Available from: <http://hromadskeradio.org/>. [Accessed: 24/01/2016]. (in Russian).
 10. OFITSIYNYI SAYT MINISTERSTVA OSVITY I NAUKY UKRAYINY — OFFICIAL WEBSITE OF MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE (n. d.). *Zadovolennia osvity i nauky predstavnnykh natsionalnykh menshyn Ukrainy — Meeting the educational needs of national minorities of Ukraine*. [Online]. Available from: <http://old.mon.gov.ua/>. [Accessed: 11/12/2015]. (In Ukrainian).
 11. ZASTAVNYI, F. D. (1994) *Heohrafiia Ukrainy — Ukrainian Geography*. L'viv: Svit. (In Ukrainian).
 12. OFITSIYNYI SAYT MINISTERSTVA OSVITY I NAUKY UKRAYINY — OFFICIAL WEBSITE OF MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE (2011). *Zdiisnennia movnoi polityky v osviti, navchannia movamy natsionalnykh menshyn Ukrainy ta vyvchennia tsykh mov — Implementation of language policy in education, teaching in minority languages in Ukraine and the study of these languages*. [Online]. 20 January. Available from: <http://www.mon.gov.ua/>. [Accessed: 15/02/2016]. (In Ukrainian).
 13. UPRAVLINNYA KUL'TURY, NATSIONAL'NOSTEY, RELIHYI TA OKHORONY OB'YEKTIV KUL'TURNOYI SPADSHCHYNY — DEPARTMENT OF CULTURE, NATIONALITIES, RELIGIONS AND PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE (2014) «Kruhlyi stil» z nahody 10-richchia hazety «Luchaferul» — «Round table» dedicated to the 10th anniversary of the newspaper «Luchaferul». [Online]. 20 January. Available from: <http://culture.odessa.gov.ua/novosti/>. [Accessed: 27/01/2016]. (In Ukrainian).
 14. PRAVA LYUDYNY V UKRAYINI: INFORMATSIYNYI PORTAL KHARKIVS'KOYI PRAVOZAKHYSNOYI HRUPY — HUMAN RIGHTS IN UKRAINE. INFORMATION WEBSITE OF THE KHARKIV HUMAN RIGHTS GROUP (2000). *Mezhnatsyonalnyi Forum Ukrainy. (Press-relyz) — Ukraine' Forum of the all nationalities*. [Online]. 27 December. Available from: <http://khp.org/ru/index.php?id=977918920/>. [Accessed: 26/01/2016]. (in Russian).
 15. PORTAL NOVOSELYCHCHYNY — PORTAL NOVOSELYCHCHYNY (2012) «Mertsishor» — tradytsiine sviato moldovan vsikh zhyteliv

- raionu — «Mărțișor» — a traditional festival of Moldovan residents. [Online]. Available from: <http://www.novoselica-rda.cv.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
16. DERZHAVNA MIHRATSIYNA SLUZHBA UKRAYINY: OFITSIYNYI SAYT — STATE MIGRATION SERVICE OF UKRAINE: OFFICIAL WEBSITE (2016). *Mihratsiini pasporty — Migration passports*. [Online]. Available from: <http://www.dmsu.gov.ua/>. [Accessed: 11/12/2015]. (In Ukrainian).
 17. MIRONOVA, I. S. (2006) *Natsionalni menshyny Ukrainy. Navchalno-metodychnyi posibnyk — Minorities of Ukraine. Textbook*. Mykolaiv-Odesa: TOV ViD. (In Ukrainian).
 18. REGNUM. INFORMACIONOE AGENSTVO — REGNUM. NEWS AGENCY (2011). *Moldavane v Ukraïne — hosudarstvoobrazuiushchy etnos: ynterviu A. Fetesku — Moldovans in Ukraine — that creates the State: A. Fetesku interview*. [Online]. 11 Yune. Available from: <http://anthrohistory.ipb.su/>. [Accessed: 20/01/2016]. (in Russian).
 19. UPRAVLINNYA KUL'TURY, NATSIONAL'NOSTEY, RELIHYI TA OKHORONY OB'YEKTIV KUL'TURNOYI SPADSHCHYNY — DEPARTMENT OF CULTURE, NATIONALITIES, RELIGIONS AND PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE (2016) *Natsionalno-kulturni tovarystva Odeskoi oblasti — National and cultural associations of Odessa region*. [Online]. Available from: <http://www.culture.odessa.gov.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
 20. OVCHARENKO, P. D. (2010) *Moldovany v Ukraini — Moldovans in Ukraine*. In: Smolij, V. A. (ed.) *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T.7. — Moldovans in Ukraine. Encyclopedia of History of Ukraine*. Vol.7. [Online] Kiev. Available from: [Access: http://www.history.org.ua/](http://www.history.org.ua/). [Accessed: 15/02/2016]. (In Ukrainian).
 21. DMYTRIVS'KA ZOSH I-III ST.: OFITSIYNYI VEB-SAYT — DEMETRIUS ZAHALNOSVITNYA SCHOOL OF I-III LEVELS: THE OFFICIAL WEBSITE (2016). *Olimpiada z moldovskoi movy — Contest from Moldovan language*. [Online]. Available from: <http://www.dmitrivskazoch.ucoz.ua/>. [Accessed: 10/01/2016]. (In Ukrainian).
 22. MEZHDUNARODNOE AGENTSTVO DELOVYH NOVOSTEJ: VEB-SAJT — INTERNATIONAL AGENCY BUSINESS NEWS: WEB SITE (2016) *Ot imeni ukraïnskykh moldovan — That behalf of Ukrainian Moldovans*. [Online]. Available from: <http://madn.com.ua/151-ot-imeni-moldavan/>. [Accessed: 24/01/2016]. (in Russian).
 23. OFITSIYNYI SAYT MINISTERSTVA OSVITY I NAUKY UKRAYINY — OFFICIAL WEBSITE OF MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE (2015) *I Vseukraïnska uchnivska olimpiada z mov i literatur natsionalnykh menshyn vidbulasia — The first Pupil's contest from languages and literatures of national minorities took place*. [Online]. 1 April. Available from: <http://www.mon.gov.ua/>. [Accessed: 02/02/2016]. (In Ukrainian).
 24. GORODA I OBLASTI UKRAYINY. SPRAVOCHNIK PO UKRAINE — CITIES AND REGIONS OF UKRAINE. GUIDE TO UKRAINE (2016).

- Prazdniky Zakarpattia — den Sviatoho Nykolaia, Rozhdestvo... — Zakarpattia festivals — the day of St. Nicholas, Christmas...* [Online]. 8 December. Available from: <http://ukrainian.su/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
25. OFITSIYNYY SAYT MINISTERSTVA OSVITY I NAUKY UKRAYINY — OFFICIAL WEBSITE OF MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE (2013). *Pro provedennia III ta IV etapiu vseukrainskykh uchnivskykh olimpiad z mov ta literatur natsionalnykh menshyn Ukrainy u 2014–2015 n.r. — About organization of III and IV stages of Ukrainian Pupil's contest by languages and literatures of the national minorities in Ukraine 2014–2015 academic year.* [Online]. Available from: <http://mozpd.at.ua/normativni-dokumenti/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
26. CHERNIVETS'KA OBLASNA DERZHAVNA ADMINISTRATSIIYA: OFITSIYNYY VEB-SAYT — CHERNIVTSI REGIONAL STATE ADMINISTRATION: THE OFFICIAL WEBSITE (2016). *Rizdviani ta novorichni rumunski zvychai prodemonstruvaly rumunomovni tvorchy kolektyvy na tradytsiinomu festyvali «Florile dalbe» — Romanian-speaking creative teams demonstrated Christmas and New Year's Romanian customs at the traditional festival «Florile dalbe».* [Online]. Available from: <http://www.oda.cv.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).
27. TELERADIOKOMPANIYA «BUKOVYNA» — TV CHANNEL «BUKOVINA» (2016). *Rumunomovni proekty — Romanian projects.* [Online]. Available from: <http://www.bukodtrk.gov.ua/>. [Accessed: 11/12/2015]. (In Ukrainian).
28. PRIDUNAJSKIE VESTI — DANUBIAN LEAD (2015). *S dniom rozhdennia «Sperantsa»... — Happy Birthday «Sperantsa».* [Online]. Available from: <http://vestiizm.od.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (in Russian).
29. SERBINA, Yu. (2012). *Problemy natsionalnykh menshyn v prykordonnykh rehionakh Ukrainy, Moldovy i Rumunii — The problems of national minorities in the border regions of Ukraine, Moldova and Romania.* [Online]. Available from: <http://vesnat.ru/>. [Accessed: 10/12/2015]. (In Ukrainian).
30. NATSIONAL'NYI INSTYTUT STRATEHICHNYKH DOSLIDZEN — NATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES (2014). *«Suchasnyi stan zabezpechennia natsionalno-kulturnykh potreb predstavnykiv moldovskoho etnosu v Ukraini» — «The modern situation of ensuring of the national and cultural needs of Moldovan ethnos in Ukraine».* [Online]. Available from: <http://www.niss.gov.ua/articles/1254/>. [Accessed: 15/02/2016]. (In Ukrainian).
31. CHERNIVTSI TIMES (2016). *U Chernivtsiakh vidbuvsia festyval rizdvianykh ta novorichnykh rumunskykh zvychaiv «Florile dalbe» — «Florile dalbe» — festival of the Christmas and New Year Romanian customs took part in Chernivtsi.* [Online]. Available from: <http://times.cv.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).

32. IZMAYIL'S'KYI DERZHAVNYI HUMANITARNYY UNIVERSYTET — IZMAIL STATE UNIVERSITY OF HUMANITIES (2014). *Uchnivska olimpiada z rumunskoi (moldovskoi) movy i literatury — Pupil's contest from Romanian (Moldovan) language and literature.* [Online]. Available from: <http://idgu.edu.ua/>. [Accessed: 11/02/2016]. (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 4 жовтня 2016 р.

УДК 94(477)«1914/1917»

Т. Ю. Герасимов

**«ХЛІБНЕ ПИТАННЯ» В МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ
УКРАЇНИ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
(1914–1917 рр.)**

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, Вінниця, 21000, Вінницька обл., Україна

Герасимов Тимофій Юрійович, к. і. н., докторант кафедри історії та культури України, e-mail: timger84@gmail.com

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено виникнення та загострення постачання хліба до міст Правобережної України в роки Першої світової війни та їхній вплив на повсякденне життя городян. Встановлено, що протягом першого воєнного року в регіоні точилася запекла боротьба між органами місцевого самоврядування та хліботорговцями щодо визначення фіксованої ціни на хліб. Друга сторона всіляко намагалася обійти визначені правила торгівлі хлібом, свавільно підвищуючи ціни на нього та вдаючись до зниження його якості. З'ясовано, що «хлібне питання» різко загострилося в 1916 р. у зв'язку із колапсом транспортної системи, внаслідок чого підвіз хліба до міст відбувався з перебоями, спричинивши тим самим масові зловживання на хлібному ринку та введення карткової системи.

Ключові слова: хліб; міста; Перша світова війна; повсякденність; Правобережна Україна.